

Načini poticanja dječjeg stvaralaštva/motivacija u likovnim aktivnostima i utjecaj motivacije na dječji likovni izraz

Manzin, Tina

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:343494>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-01**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Tina Manzin

**NAČINI POTICANJA DJEČJEG STVARALAŠTVA/MOTIVACIJA U LIKOVNIM
AKTIVNOSTIMA I UTJECAJ MOTIVACIJE NA DJEČJI LIKOVNI IZRAZ**

Završni rad

Zagreb, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Tina Manzin

**NAČINI POTICANJA DJEČJEG STVARALAŠTVA/MOTIVACIJA U LIKOVNIM
AKTIVNOSTIMA I UTJECAJ MOTIVACIJE NA DJEČJI LIKOVNI IZRAZ**

Završni rad

Mentor rada:

Morana Varović Čekolj, mag. art., mag. prim. educ.

Zagreb, rujan 2023.

Sadržaj

Sažetak.....	4
Summary	5
Uvod	1
1. Načini poticanja dječjeg stvaralaštva.....	2
1.1. Dječja kreativnost i stvaralaštvo	2
1.2. Poticanje stvaralaštva prema Dobrili Belamariću (1986)	3
1.3. Igra kao poticaj dječjoj kreativnosti i stvaralaštvu	6
1.4. Prostorno-materijalno okruženje kao poticaj dječjoj kreativnosti	7
1.5. Umjetničke aktivnosti kao poticaj dječjem stvaralaštvu.....	8
1.6. Važnost odgojitelja u poticanju motivacije kod djece.....	10
1.7. Ometanje dječjeg stvaralaštva	11
2. Motivacija u likovnim aktivnostima	13
2.1. Motivi i poticaji dječjem likovnom stvaralaštvu.....	14
2.1.1. Vizualni motivi	15
2.1.2. Nevizualni motivi.....	15
2.1.3. Likovni i kompozicijski elementi kao motivi i poticaji.....	16
2.2. Njegovanje i razvijanje likovnosti kod predškolskog djeteta.....	17
2.3. Likovne aktivnosti u radu s djecom	18
3. Utjecaj motivacije na dječji likovni izraz	19
3.1. Stvaralačka percepcija	19
4. Zaključak	21
5. Literatura	22

Sažetak

Cilj je rada prikazati na koje sve načine možemo poticati dječje stvaralaštvo kroz igru, kvalitetno oblikovano prostorno-materijalno okruženje te razne umjetničke aktivnosti. Uz sve navedeno u tom je procesu iznimno važna i uloga odgojitelja, odnosno njegova stručnost, okruženje u kojem se nalazi te likovne sposobnosti. Brojni su načini poticanja dječjeg stvaralaštva, no jednako tako postoje i mnogi načini kojima možemo omesti djetetovo stvaralaštvo. Trebali bismo ih neprestano imati na umu jer ni na koji način ne pridonose djetetovom razvoju. U radu se ističe važnost kvalitetne motivacije koja treba potaknuti djecu na slobodan likovni izraz u kojem dijete može iskazati svoje ideje i vizije bez zadržke. Rad daje pregled motiva koje možemo koristiti u radu s djecom rane i predškolske dobi te dijeli motive u tri kategorije: vizualne, nevizualne i likovno-kompozicijske elemente. Nevizualni motivi se posebno ističu jer njima dobivamo uvid u emocionalna stanja djeteta, bolje upoznajemo dijete, a razgovorom o emocijama razvijamo emocionalnu inteligenciju. Likovno izražavanje djetetu dolazi spontano, dijete često ni ne treba motivirati kako bi se potaknuo likovni izričaj, no zato je važno da odgojitelj pažljivo prati preferencije i mogućnosti djeteta te tako unaprijedi buduće aktivnosti. Pri kraju rada spominje se napredak u provođenju likovnih aktivnosti u vrtiću te se naglašava da je važan proces, a ne svladavanje motoričkih vještina. Provedena je podjela likovnih aktivnosti na aktivnosti koje je iniciralo dijete te aktivnosti isplanirane i potaknute od strane odgojitelja. Popisane su i brojne igre za opuštanje i relaksaciju koje potiču likovni izraz djece. Na kraju je istaknut utjecaj motivacije na samopouzdanje djeteta i na originalnost koju ono postiže u likovnom izražavanju.

Ključne riječi: dječje stvaralaštvo, kreativnost, motivacija, motiv, likovni izraz

Summary

Ways of encouraging children's creativity/motivation in artistic activities and the influence of motivation in children's artistic expression

The aim of this work is to show in what kind of ways we can encourage children's creativity through play, a well-designed spatial and material environment and various artistic activities. In addition, the role of the educator in the whole process is extremely important, i.e. his beliefs, the environment in which he finds himself and his artistic abilities. In addition to numerous ways of stimulating children's creativity there are also many ways in which we can disrupt child's creativity. We should constantly keep them in mind because they don't contribute to child's development at all. Also, the paper emphasizes the importance of quality motivation, which should encourage children to free artistic expression in which child can express his ideas and visions without restraint. Moreover, this paper provides an overview of possible motives that we can use in working with children of early and preschool age and divides motives into three categories: visual, non-visual and art-compositional elements. Non-visual motives stand out in particular because with them we get an insight into the emotional states of the child, we get to know the child better and by talking about emotions we develop emotional intelligence. Artistic expression comes to the child spontaneously, it often does not even need to be motivated in order to encourage artistic expression, but that is why it is important for educator to carefully monitor the preferences and possibilities of the child and thus improve future activities. At the end of paper, the progress in the implement of art activities in kindergarten is highlighted in the form of emphasizing the importance of the process, rather than simply mastering motor skills. Also, art activities were divided into: activities initiated by the child and activities planned and encouraged by the educator. There are also numerous games for relaxation that encourage children's artistic expression. At the end, the influence of motivation on child's self-confidence and, ultimately, the originality that he achieves in his artistic expression are highlighted.

Keywords: children's creativity, creativity, motivation, motive, artistic expression

Uvod

„Dijete se sastoji od 100./Ima 100 jezika, 100 ruku, sto misli/i misli na 100 načina/na 100 načina se igra i govori.“

Loris Malaguzzi

Dijete ima sto jezika, a neki od tih jezika su jezici umjetnosti, jezici koji su prisutni u svakodnevnoj dječjoj igri te brojnim drugim područjima, a naša uloga je da dijete dodatno potaknemo i osvijestimo kako bi njegov razvoj bio cjelokupan. Postoje brojni načini na koje to možemo napraviti i tako aktivirati maksimalnu dječju stvaralačku energiju koja može dovesti do izvrsnih postignuća. U poglavlju koje govori o načinima poticanja dječjeg stvaralaštva prvo je detaljno definiran pojam kreativnosti, objašnjeno je zašto je potrebno razvijati kreativnost, kako prepoznati kreativno dijete te zašto se djeca vole likovno izražavati. O samim načinima poticanja dječjeg stvaralaštva najpodrobnije je pisao Dobrila Belamarić. Kreativnost je najbolje poticati igrom jer je to nešto što je djeci najprirodnije. Različite vrste igara - simboličke igre, konstruktivne ili igre pretvaranja - potiču i aktiviraju drugačije procese koji u jednakoj mjeri utječu na poticanje likovnog izraza djece. Postoje i brojne igre koje potiču kreativnost. Na poticanje stvaralaštva uvelike utječe i dobro oblikovano prostorno-materijalno okruženje pa je tako napravljen pregled kako to okruženje izgleda u različitim pedagoškim pravcima. Umjetničke aktivnosti također potiču dječje stvaralaštvo, zato je navedeno kako kretanje, ples, drama, glazba i vizualne umjetnosti podupiru likovni izraz djeteta. Istaknuta je uloga odgojitelja u poticanju stvaralaštva te je prikazano kojim se postupcima može omesti dječje stvaralaštvo. Iduće poglavlje bavi se motivacijom u likovnim aktivnostima, odnosno objašnjava se što je to motivacija, što utječe na nju te zašto je važna za dječji izraz. Definiran je pojam motiva, popisano je što sve može biti motiv u likovnim aktivnostima te napravljena podjela na vizualne, nevizualne i likovno-kompozicijske motive i poticaje. Objasnjeno je i na koji se način njeguje i razvija likovnost kod predškolskog djeteta te kako se dijele likovne aktivnosti u radu s djecom. Posljednje poglavlje ukratko objašnjava kakav utjecaj ima motivacija na dječji likovni izraz, kada djeca postižu stvaralački maksimum te definira stvaralačku percepciju djeteta.

1. Načini poticanja dječjeg stvaralaštva

Slunjski (2014) ističe kako se djeca rađaju s mnogim jezicima umjetnosti te ih oni na najprirodniji način koriste u svojoj igri. Te jezike oni koriste u dramskoj igri, igri riječima, glazbenoj igri, igri tijelom, likovnoj igri, igri materijalom te u matematičkoj igri. Kako bismo djecu potaknuli da upotrebljavaju jezik umjetnosti, moramo ih potaknuti da istražuju koristeći razne poticajne materijale, osnažuju svoje kreativne sposobnosti i sposobnosti istraživanja, moramo poticati prirodnu sposobnost djece da promatraju, čude se i uočavaju detalje, moramo im dati mogućnost da preuzmu inicijativu u stvaranju te ih upućivati da razmišljaju o raznim perspektivama i načinima na koje se mogu izraziti. Od iznimne je važnosti u svim jezicima umjetnosti potaknuti djecu na slobodan izraz u kojem odgojitelj neće inzistirati na uvježbavanju određene radnje jer to ne potiče dječju kreativnost niti izražajne sposobnosti djece.

1.1. Dječja kreativnost i stvaralaštvo

"Kreativnost je važna vještina koja pomaže djeci bolje funkcionirati i snalaziti se u neizvjesnoj budućnosti koja je pred njima, sastavni je dio svakodnevnoga ljudskog iskustva, odnosno načina reagiranja na predmete, ideje i situacije." (Đuranović, Klasnić i Matešić 2020: 97). Svaka osoba ima različite osobine ličnosti, sposobnosti i iskustva što čine osobu manje ili više kreativnom. Stvaralački čin je svaka čovjekova radnja kojom je napravljeno nešto novo. Čovjekovo ponašanje može se podijeliti na reproduktivno i kreativno. Reprodiktivno ponašanje i aktivnost povezuju se s pamćenjem i ovim oblikom ponašanja dolazi do ponavljanja razvijenih i savladanih obrazaca ponašanja dok kreativno ponašanje uključuje svako novo ponašanje koje se još nije dogodilo. Kreativnost uključuje sposobnost našeg uma da stvara razne kombinacije, a psiholozi to nazivaju maštom ili fantazijom. Kreativnost je moguće podijeliti na kreativnost s velikim K i kreativnost s malim k. Pojedinci koji imaju kreativnost s velikim K iznimno su rijetki te je ona oznaka za kreativnost genijalaca, a kreativnost s malim k je svakodnevna kreativnost kojom se istražuje kreativnost predškolske djece. Kreativnost s malim k uključuje iduće karakteristike: osobna djelotvornost, sposobnost snalaženja, mogućnost procjenjivanja i prevladavanja prepreka, uspješnost u rješavanju problema (Đuranović i sur. 2020).

Nužno je kod djece već odmalena poticati kreativnost. Mnogi autori djecu vide kao vrlo kreativna bića, ali ako se ne razvija, kreativnost može nestati, stoga je važno da djeca uvijek imaju dostupne poticaje koji će poticati njihovu kreativnost. Dijete treba poticati na razmišljanje, opažanje, raspravljanje s drugima i suradnju kao i na istraživačko rješavanje problema pomoću eksperimenta i primjene raznih ideja. Iznimno je teško procjenjivati kreativnost djece jer nju djeca najčešće izražavaju u samoj igri (Đuranović i sur. 2020). Postoji osam stavki po kojima možemo prepoznati kreativnost pa je tako kreativno dijete osjetljivo na probleme, sposobno prepoznati ideje drugih, spremno reagirati na utiske izvana te na ideje osim utisaka izvana, originalno, sposobno preoblikovati i analizirati te sintetizirati i povezati (Došen Dobud 2016).

Dijete ima iznimnu potrebu likovno se izraziti jer svojim likovnim radom ono izražava sve što ga zanima i ushićuje. Veseli ga i materijal koji koristi, proces likovnog stvaranja te pokreti koje radi. Jedna je od značajki djetetovog razvoja tijekom razvijanja njegove likovnosti da se sadržaj koji zanima dijete neprestano mijenja pa se tako mijenja i sadržaj koji prikazuje u svojim radovima što je obilježje njegove potrebe za istraživanjem i prikazivanjem onoga što je doživjelo. Ukoliko dijete upotrebljava različite materijale, ono se i dalje jednako izražava koristeći bilo koju likovnu tehniku, odnosno forma ostaje ista zbog faze razvoja u kojoj se dijete trenutno nalazi (Grgurić i Jakubin 1996).

Djeca likovnim izrazom poboljšavaju svoje vještine zapažanja te su sposobna verbalnim i neverbalnim načinom izreći svoje mišljenje i osjećaje. Zahvaljujući likovnom izrazu djeca shvaćaju da u likovnosti ne postoji jedno rješenje čime se razvija divergentno, kreativno i kritičko razmišljanje koje djetetu omogućava originalnost i fleksibilnost (Šarančić 2014).

1.2. Poticanje stvaralaštva prema Dobrili Belamariću (1986)

1. Usmjeravanje opažanja

Usmjeravanje opažanja najlakši je način fokusiranja opažanja na određeni oblik ili pojavu kao što su drvo, stablo, let ili rast. Djeca će najviše biti opčinjena životom, funkcijom i svojstvom oblika te dijelovima oblika kao i obilježjima lika vizualnog tipa, veličinom, materijalom, detaljem i bojom. Postavljanje pitanja najlakši je način kojim ćemo potaknuti djecu na poimanje, a pritom nećemo nametati znanja i mišljenja koja imamo. Prvo pitanje koje možemo postaviti glasi: „Što vidiš?“, a nakon njega možemo pitati: „Što još vidiš?“. Nakon što djeca iznesu sve odgovore kojih

su se mogla domisliti, postavljamo pitanja koja će razvijati dječje poimanje. Ta pitanja glase: „Kako drvo raste, kako Sunce svijetli i grije, kako cvijet cvjeta...?“. Kako bismo razvijali i dječju logiku, postaviti ćemo pitanja: „Zašto drvo ima lišće, zašto ptice lete, zašto djeca trče, zašto imamo kuću...?“. Zatim postavljamo usmjerenija pitanja na koja djeca još nisu dobila odgovore. Važno je da odgovore koje su nam djeca ponudila ne ispravljamo, već ih prihvatimo baš onako kako nam je dijete odgovorilo. Na taj način nećemo povrijediti dijete, posebice ako nam djetetov odgovor nema smisla, a kasnije se ispostavi da je bio itekako smislen. Osim verbalnog odgovora dijete nam upućuje i mnoge neverbalne znakove kojima pokazuje da nas sluša i da je zainteresirano (znakovi su to poput dodira, osmijeha, raširenih očiju te čuđenja). Djetetu je potrebno jako malo vremena da iskusi i doživi te se nakon toga likovno izrazi. Promatranje i likovno izražavanje dva su različita procesa. Tijekom promatranja dijete gleda, uočava i uspoređuje oblike i pojave dok u likovnom izražavanju dijete prenosi prerađeno iskustvo pomoću određenog likovnog sredstva i tehnike, tj. djeca crtaju ono što su opazila, a ne ono što su konkretno vidjela.

2. Aktiviranje osjećaja

Jedan od načina poticanja stvaralaštva jest razgovor s djecom o onome što im se dogodilo ili što su vidjeli ili nedavno ili davno prije. Prisjećanje omogućuje čuvanje bogatstva doživljaja i znanja, a pomoću dodatnih pitanja možemo pojačati djetetovu sliku o obliku ili pojavi što pridonosi boljem likovnom izrazu. To ćemo napraviti na sljedeći način: ako su djeca bila u šumi na izletu, pitamo ih što su tamo sve vidjela, a potom pitamo što su još vidjela, čula, što se sve dogodilo. Nakon toga djeci postavljamo usmjerenija pitanja koja će se odnositi na prostor, oblike, boje, materiju, vrijeme... Aktiviranjem sjećanja djeca likovne radove obogaćuju značenjem, odnosima između oblika, širinom te cjelovitošću događaja dok usmjeravanjem pažnje u radove unose više zasebnih podataka.

3. Maštanje, ilustracije

Maštanje se u likovnosti definira kao kreiranje više verzija i slika na temelju događaja ili pojava koje su već znane. Jedan od primjera jest proces ilustriranja. Iako smo djeci dali da osmisle ilustracije za istu priču, same ilustracije sigurno neće biti iste jer će svako dijete priču doživjeti na sebi svojstven i drugačiji način. Uvjet za razvijanje dječje mašte u likovnosti jest spontano i osmišljeno vođenje koje djeci omogućuje razvijanje vlastitih ideja i vizija.

4. Zamišljanje

Zamišljanje se definira kao mogućnost djece da neviđene percepcije i koncepte pretoče u likovnost, odnosno izraze se slikama ili trodimenzionalnim modeliranjem. To će biti moguće jedino ako smo djeci i prije omogućavali slobodno izražavanje.

5. Igre s likovnim materijalima

Postoje brojne prednosti igre s likovnim materijalima kao što su olovka, glina ili boja. Prva je prednost što se prilikom korištenja likovnog materijala djeca osjećaju slobodno. Druga je prednost što likovni materijal omogućuje djeci da upoznaju i ispituju što sve pruža određeni likovni materijal. Treća je (ujedno i najvažnija prednost) iskazivanje sadržaja koje dijete želi prikazati. U igri likovnim materijalom dijete može izabrati kako se želi izraziti i koje sadržaje želi prikazati. Djeca se vole igrati istih igara, a mi ih pritom trebamo poticati da isprobaju nešto novo. U igri građenja djeca pomoću oblikovanog i neoblikovanog materijala izrađuju konstrukcije te razvijaju prostornu organizaciju. Poželjno je da djeca prilikom likovnog izražavanja nemaju dostupne predloške jer će se tako mašta i likovnost najbolje razvijati. Iznimno je važno potaknuti djecu na samostalno pronalaženje sadržaja jer se tako razvijaju njihove sposobnosti stvaranja.

6. Potvrđivanje

Za samopouzdanje djeteta osobito je značajno potvrditi vrijednost djetetovog likovnog rada na nenametljiv način. Potvrda odrasle osobe djetetu je znak da ono što radi, radi dobro te da može izvršiti zadatak, a to mu omogućuje da se osjeća slobodno i sigurno. Kada se dijete tako osjeća, njegov potencijal, ideja i vizija prelaze granice i mogućnosti. Zanimanje za djetetovu interpretaciju vlastitog rada oblik je komunikacije koja omogućuje potpuno razumijevanje djetetova tumačenja i poimanja svijeta. Kada bi takva atmosfera bila prisutna, likovno izražavanje djece bilo bi dio svakodnevnice, a time bi se i likovni potencijal, koji kod neke djece možda nije prepoznat, razvio u izvanrednim oblicima.

1.3. Igra kao poticaj dječjoj kreativnosti i stvaralaštvu

Đuranović i sur. (2020) smatraju da je kreativnost najbolje poticati onime što je djeci najprirodnije, a to je igra. Došen Dobud (2016) ističe da upravo spontanost, koja je karakteristika dječje igre, doprinosi njezinoj originalnosti, a sama originalnost je začetak kreativnosti. Odgojitelj ima mogućnost izravnim ili neizravnim načinom utjecati na samu igru jer ju može modelirati, sudjelovati u njoj, preusmjeriti ju, napraviti ju izazovnom... Djetetova igra i istraživanje izravno su povezani s kognitivnim i socioemocionalnim procesima prepoznatim u kreativnom izražavanju odraslih, stoga je potrebno djecu odmalena upućivati na igru i kreativnost (Đuranović i sur. 2020).

Slojevitost dječje kreativnosti najviše dolazi do izražaja u simboličkoj igri kada se djeca prave da jašu konje, postave se u majčinsku ulogu prema lutki ili kada se igraju gusara, vojnika ili mornara. Autori ističu da djeca u simboličkoj igri kreativno prerađuju svoje iskustvo, znanje i doživljaje koje su primili od odraslih, najčešće roditelja kako bi rekonstruirali novu stvarnost koja obuhvaća sve njihove potrebe i želje. U igri djeca divergentno razmišljaju što utječe na razvoj kreativnog mišljenja. U simboličkoj igri dijete predmetima daje potpuno novu funkciju, oni mogu biti što god dijete zaželi. Ovom igrom djeca stvaraju uzroke i hipoteze, kreiraju razne scenarije čime se razvija dječja sposobnost rasuđivanja. Za kreativnost su važni i kognitivni, afektivni te međuljudski procesi koji se izražavaju simboličkom igrom (Đuranović i sur. 2020).

Sociodramska igra ili igra pretvaranja također podržava dječju kreativnosti jer u njoj djeca razmišljaju na različite načine i kognitivno su fleksibilna, a to su odrednice kreativnosti. Sociodramskom igrom djeca prikazuju razne osobe, mjesta ili vrijeme, a predmeti dobivaju nove funkcije koje su im djeca pridodala te time stvaraju novu stvarnost vlastitog svijeta (Đuranović i sur. 2020).

Konstruktivna igra također doprinosi razvoju kreativnosti djece jer se u njoj djeca bave istraživanjem, rješavanjem problema te su iznimno angažirana i usmjerena na tijek svoje igre. Konstruktivna igra podrazumijeva proces građenja tijekom kojeg se koriste razni materijali, a produkt igre su konstrukcije koje su remek-djelo dječjeg stvaralaštva (Đuranović i sur. 2020).

Čudina Obradović, Bilopavlović, Ladika i Šušković Stipanović (1997) napravili su popis igara koje razvijaju kreativnost: brojalice, stihovi, igre kombinacije slučaja i procjene, igre natjecanja u vještini, igre dosjetljivosti, igre riječima te zamišljanje priče. Brojalice koje potiče dječju maštu među prvim su igrama važnim za razvoj kreativnosti djece. Igrama koje razvijaju

kreativnost dajemo djetetu mogućnost da osjeti kako se stvara pjesma dok u igrama procjene ona prosuđuju, na primjer, koliko je visoka zgrada. Jedan od najpoznatijih primjera igre slučaja jest igra „Kamen, škare, papir“ kojom se najpravednije odlučuje tko je najbolji, a za igre natjecanja u vještini nužno je mjeriti vrijeme. U igrama dosjetljivosti važno je da dijete smisli što više riječi za određenu kategoriju dok igra riječima nije vremenski ograničena. Te igre poticajne su za razvijanje dječje mašte, pažnje, bogate rječnik, dijete dolazi do različitih rješenja u postavljenim problemskim situacijama. Igre zamišljanja priče u koju je uključen i pokret djeci pružaju slobodu da sama osmisle priču te tako razvijaju svoju maštu i stvaraju originalne ideje.

Dječja mašta postupno se razvija kako dijete sazrijeva i raste, a na razvoj mašte utječe i iskustvo. Autori smatraju da se odnos djeteta prema okolini razlikuje od odnosa odraslih prema okolini, stoga je potrebno naglasiti da mašta odraslih nije ni slična dječjoj mašti. Potvrđeno je da se svake godine kreativnost djece smanjuje, a razlog je što se djeca danas igraju sve manje pa tako ne mogu razvijati kognitivne, socijalne i emocionalne vještine i svoju kreativnost (Đuranović i sur. 2020).

1.4. Prostorno-materijalno okruženje kao poticaj dječjoj kreativnosti

Velik utjecaj na poticanje dječje kreativnosti ima kvalitetno prostorno-materijalno okruženje. Poticajno prostorno-materijalno okruženje djetetu pruža pozitivnu emocionalnu potporu, aktivira sva njegova osjetila te se djetetu nude zadatci koji su malo iznad razine njegova proksimalnog razvoja. Autori izdvajaju da ti zadatci potiču djetetov cjelovit razvoj: mentalni, tjelesni, društveni i emocionalni. Dijete ima mogućnost izbora aktivnosti u kojima želi sudjelovati što osigurava ugodnu atmosferu u kojoj dijete aktivno istražuje, a ne da samo pasivno promatra (Đuranović 2020).

Reggio, Montessori i Waldorf pedagogije posebno ističu koliko je prostorno-materijalno okruženje važno za razvoj dječje kreativnosti. U Reggio pristupu prostor je konstruiran tako da podupire djecu u razgovorima i stvaranju prijateljstava. Prostor je treći odgojitelj jer on utječe na dječje osjećaje, razmišljanja i ponašanje. Važno je da prostor djeci omogućava da se osjećaju ugodno i slobodno, ali i da ih potiče da istražuju i rješavaju probleme (Đuranović i sur. 2020).

Montessori pristup naglašava važnost aktiviranja svih osjetila, ona su važna za cjelovit razvoj djeteta. Prostor mora poticati pozitivno ponašanje djece te je obojan u svijetle i vedre boje.

Posebnost je ovog pristupa da su poticaji napravljeni od prirodnog materijala što je djeci posebno privlačno te ih potiče na istraživanje (Đuranović i sur. 2020).

Rudolf Steiner, osnivač Waldorf pedagogije, slično kao i Montessori smatra da je potrebno aktivirati sva osjetila, zato je važno djetetu omogućiti kvalitetno prostorno-materijalno okruženje. Pažnja se usmjerava na materijale koji su prirodni te na provođenje vremena vani. Podjela prostora sobe po centrima aktivnosti potiče djecu da samostalno biraju aktivnosti, međusobno komuniciraju te aktivno uče (Đuranović i sur. 2020).

Autori smatraju da je osim dobro oblikovanog unutarnjeg prostora iznimno važno i kvalitetno vanjsko okruženje. Upravo igra u prirodi koja uključuje igru s nestrukturiranim materijalom omogućava razvijanje dječje mašte jer tako djeca najbolje upoznaju sebe i sve što ih okružuje. Upravo se u igri s nestrukturiranim materijalima potiče dječja kreativnost dok već gotove igračke djeci sugeriraju igru, odnosno način igranja s igračkom pa se tako dječja mašta ne razvija. Djeci je puno veći izazov kada moraju u prirodi naći materijale (štapovi, trupci, lišće, pijesak, snijeg) koji su im potrebni za igru, nego kada imaju već pripremljene rekvizite (Đuranović 2020).

1.5. Umjetničke aktivnosti kao poticaj dječjem stvaralaštvu

Umjetničke aktivnosti poput pokreta, plesa ili umjetnosti važne su u razvoju dječje kreativnosti. U umjetničkim aktivnostima djeca se kreativno izražavaju te tako iskazuju svoje individualne i kreativne potencijale (Đuranović i sur. 2020).

Dokazano je da se kretanjem, odnosno kinestetičkim aktivnostima potiče divergentno mišljenje, a uz to djeca kretanjem razvijaju koordinaciju i tjelesne vještine te se upoznaju s osnovnim strukturama umjetničkih aktivnosti (Đuranović i sur. 2020).

U kreativnoj drami djeca razvijaju dječje pripovjedne sposobnosti, uporabu jezika te apstraktno razumijevanje, a sam dramski odgoj ima važnu ulogu u poticanju emotivnosti, načinu na koji se dijete izražava te razvijanju mašte i kreativnosti. Dramski odgoj dijete priprema za stvaran život pa se tako potiče i razvoj samokritičnosti, odgovornosti, snošljivosti, shvaćanje odnosa među ljudima, samopouzdanje te osjećaj sigurnosti (Đuranović i sur. 2020). U dramskoj aktivnosti djeca su u potpunosti uživljena te stvaraju autentičnu radnju igre što je odrednica umjetnosti i njenih jezika (Slunjski 2014).

Za cjelovit dječji razvoj važna je sastavnica glazba koja bi trebala biti prisutna u svakodnevnim djetetovim aktivnostima jer je aktivno doživljavanje glazbe preduvjet djetetovom spontanom glazbenom stvaralačkom izrazu. Zbog toga je u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja potrebno poticati one glazbene aktivnosti koje će razvijati dječji kreativni potencijal. Uz kreativni potencijal glazba pridonosi razvoju kritičkog i estetskog razmišljanja, osobnom razvoju te kulturnom uzdizanju (Đuranović i sur. 2020). Dječji likovni izraz moguć je dok slušaju glazbu, ali i nakon što poslušaju skladbu. Primjer za te aktivnosti jest spontano pjevanje djece uz odgojitelja, crtanje uz glazbu ili sviranje uz pomoć udaraljki čime se kod djece razvija senzibilitet za metar, ritam, tempo, dinamiku i melodiju (Gospodnetić 2015). Autorica navodi brojne primjere kojima se može razvijati dječje likovno stvaralaštvo upotrebom glazbenih instrumenata:

- stvaranje neobičnih zvukova (gužvanje materijala koji šuška)
- poticanje djece na slušanje pada predmeta koji su različite težine te međusobno uspoređivanje
- stvaranje zvečke (plastična boca napunjena rižom)
- pogađanje zvuka glasanja određene životinje
- imitiranje zvuka životinje, vozila, kućanskog aparata
- poticanje djece da naprave orkestar svirajući udaraljke.

Djetetova želja za crtanjem i osmišljavanjem priča utječe na poticanje mašte i kreativnosti. U osmišljavanju priče dijete koristi elemente iz vlastitog iskustva, ali uklapanje tih elemenata u priču nešto je sasvim novo i originalno što dijete dosad još nije osmislilo i reproduciralo. Djetetova sposobnost da kombinacijom poznatih elemenata stvara nešto potpuno novo temelj je kreativnosti (Đuranović i sur. 2020).

Vizualne umjetnosti podupiru dječju kreativnost kada odgojitelj omogući djeci da samostalno istražuju kako se žele likovno izraziti i stvarati. U vizualno-kreativnim aktivnostima djeca uporabom raznih likovnih materijala i tehnika izražavaju ono o čemu razmišljaju i sanjaju te ono što su proživjela u vanjskom svijetu (Đuranović i sur. 2020).

Kreativnost u umjetnosti ima nevjerojatnu mogućnost razvoja jer je iznimno raznolika te je prisutna u svim umjetnostima (Đuranović i sur. 2020).

1.6. Važnost odgojitelja u poticanju motivacije kod djece

Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) ističu da motiviranje djece, odnosno pokretanje stvaralačke energije ponajprije ovisi o samim uvjerenjima odgojitelja. Naravno da odgojitelj koji potiče dječju kreativnost treba biti svjestan njezine važnosti (Đuranović i sur. 2020). Motiviranje djeteta u željenom i pozitivnom smjeru naziv je za pristup u kojem odgojitelj dobro odabranim i neizravnim pristupom započinje s vlastitom usmjerenom aktivnošću (Herceg i sur. 2010). Na poučavanje i očekivanja koje odgojitelj ima od djece najviše utječe njegova implicitna teorija kreativnosti čiji je temelj osobni sustav vjerovanja odgojitelja (Đuranović i sur. 2020). Miljak (1996) smatra kako je od iznimne važnosti da odgojitelj slijedi i razvija dječje interese jer jedino će tako dijete razvojno napredovati. Važno je da se odgojitelj nalazi u okruženju koje će poticati njegove kreativne ideje i zamisli. Kreativni odgojitelj ima sljedeće karakteristike: motiviranost za rad, otvorenost uma, fleksibilnost, spremnost za cjeloživotno učenje, marljivost, samouvjerenost, brižnost, maštovitost te prijateljsku nastrojenost. Poticanje kreativnosti kod djece od strane odgojitelja ogleda se u ohrabrivanju u samostalnom tumačenju znanja, procesa i pojava, traženju novih informacija i vjerovanju u dječje mogućnosti i snagu. Takvi odgojitelji dopuštaju djeci da izraze svoje ideje, potiču njihovu maštu te ih ohrabruju da razmišljaju izvan okvira. Odgojitelji koji imaju razvojni mentalni sklop puno su usmjereniji na sam proces likovnog izražavanja jer su svjesni da je isti puno važniji od konačnog produkta likovnog izraza, ističu Đuranović i sur. (2020). Slunjski (2014) govori da stvaralački proces bogati dijete jer ono u njemu razmišlja, osjeća te prerađuje i izražava iskustva i doživljava dok je produkt samo u funkciji tog procesa. Isto tako misli i Roca (1981) koji ističe da je konačni djetetov rad puno manje važan jer je upravo proces taj koji potiče radoznalost, estetsku osjetljivost, maštu te kreativno izražavanje. Za uspješno provođenje likovnih aktivnosti važno je da odgojitelj posjeduje umjetničke kompetencije te da primjenjuje one nastavne metode kojima će se potaknuti kreativnost i cjelokupan razvoj djeteta. Jedna je od najvažnijih stvari za razvitak kreativnosti povjerenje odgojitelja u djecu, a da bi povjerenje bilo moguće, djeca se u prisustvu odgojitelja moraju osjećati dovoljno slobodno da bez zadržke mogu izraziti svoje vizije i spoznaje. Istraživanja su pokazala da odgojitelji koji vjeruju u sposobnost svoje djece da razmišljaju kreativno i daju originalna rješenja te potiču dječju kreativnost integriraju kreativnost u brojna druga područja (osim likovnog izražavanja), npr. znanost, čitanje i matematiku. Najvažnija je spoznaja povezana s kreativnošću do koje odgojitelj može doći da se

kreativnost ne potiče samo u umjetničkom obrazovanju, već je primjenjiva i na sva ostala područja učenja. Odgojiteljeva je dužnost da primjerenim materijalima, aktivnostima i prostornim uređenjem potakne djecu na istraživanje nakon kojega će se oni moći izražavati na kreativan način. Ako navedeno nedostaje, likovno stvaralaštvo djeteta bit će ometeno (Đuranović i sur. 2020).

1.7. Ometanje dječjeg stvaralaštva

Često do ometanja likovnog izraza djece dolazi zbog neshvaćanja i nedovoljnog poznavanja razvojnih etapa djeteta. Odrasli koji djetetu crtaju i slikaju ne doprinose njegovom razvoju i povećanju interesa za likovnim izražavanjem, već se odvija suprotan proces, dijete napušta svoje vizije te počinje oponašati predloške koje su ponudili odrasli. Ometanje dječjeg stvaralaštva može se podijeliti na izravno miješanje i interveniranje u likovne radove djece te odgojne postupke i stavove (Belamarić 1986).

Prvoj kategoriji pripadaju: crtanje djeci, ispravljanje dječjih oblika, slikovnice za bojanje, izlaganje dječjih radova te širenje shematskih oblika među djecom. Crtanje djeci jedan je od najgorih primjera uplitanja u dječje stvaralaštvo jer crtanjem djeci stvaramo oblike koje će ona zbog autoriteta odrasle osobe vrlo vjerojatno odmah identificirati i prihvatiti iako ih nužno uopće ne shvaćaju. Razvojno se tako kod djeteta smanjuje opažanje, shvaćanje i stvaranje oblika. Jednako tako negativno djeluje i ispravljanje dječjih oblika, odnosno prepravljavanje onoga što je dijete kreiralo ili davanje usmenih uputa jer djeca postaju nesigurna u sebe te se narušava njihovo shvaćanje. Crteži u bojankama su vrlo često ili iznimno pojednostavljeni ili iznimno složeni. Pojednostavljene oblike djeca lako pamte pa ih koriste u likovnom izričaju čime isključuju daljnje promatranje, a kada dijete vidi složene oblike, počinje vjerovati kako nije sposobno za likovni izraz. Izlaganjem dječjih radova djeca su prisiljena percipirati tuđe uratke što ih kasnije ograničava u vlastitom izražavanju. Širenje shematskih oblika razvija kod djece potrebu da na jednak način prikazuju oblike čime odumiru njihove sposobnosti i duh (Belamarić 1986).

Jedan od najpoznatijih primjera ometanja dječjeg stvaralaštva jest igra u kojoj djeca slušaju ili izgovaraju tekst te prateći isti crtaju čovjeka. Tekst glasi: „Točka, točka, točkica/gotova je glavica./Ima ruke, noge, vrat/trbuh mu je kao sat./Može biti kao ura/pa je gotov mali Jura“ (Peteh 2008: 45).

U drugu kategoriju ometanja dječjeg stvaralaštva putem odgojnih postupaka i stavova ulazi vrednovanje i procjenjivanje likovnih radova djece, komentiranje i prigovaranje, prenaglašavanje vrijednosti te urednosti i preciznosti. Vrednovanje i procjenjivanje smanjuju osjećaj slobode i spontanosti u likovnom izražavanju. Pohvala iznimno pozitivno utječe na djecu te će se nastaviti truditi, ali ako ne dobiju pohvalu i ako se to ponovi više puta, djeca se počnu povlačiti i odustajati. Isto tako negativno djeluje i komentiranje ili prigovaranje koje obeshrabruje dijete, ono gubi samopouzdanje te se ne želi likovno izražavati što u konačnici utječe na njegove sposobnosti. Koliko god je pohvala važna, potrebno je imati mjeru, stoga dijete ne treba pretjerano hvaliti. Ako se prenaglašava vrijednost, djetetu više nije cilj likovno izražavanje nego dobivanje pohvale od odgojitelja. Težnja za urednošću i preciznošću može jako ograničiti djecu u likovnom izrazu te dodatno potaknuti njihovu nespretnost i blokirati njihove zamisli. Mrlje koje dijete slučajno napravi ne smanjuju vrijednost njegova rada jer cilj izražavanja nije urednost i preciznost već aktiviranje procesa koji se odvijaju tijekom likovnog izražavanja (Belamarić 1986).

2. Motivacija u likovnim aktivnostima

Motivacija je naziv za svaku aktivnost koja je potaknuta nekim motivom. Motivaciju čini sveobuhvatnost pozitivnih i negativnih motiva, odnosno primarni (biološki) i sekundarni (prateći) motivi. Motiv potiče osobu na aktivnost. Motiv nema biološku podlogu kao instinkt ili nagon, već je on psihološka pojava koja osigurava cjelovit psihički razvoj djeteta. Motivaciju sačinjavaju kognitivni te u većoj mjeri emocionalni procesi zato što mi potrebu doživljavamo kao osjećaj nedostatka ili viška nečega što trebamo nadomjestiti. Vanjski podražaji utječu na jače iskazivanje potrebe pa tako možemo reći da se motiviranje potiče vanjskim ili unutarnjim podražajima, odnosno pričamo o ekstrinzičnoj ili intrinzičnoj motivaciji. Na razvoj motivacije utječe i sredina u kojoj se dijete nalazi. Dijete u sredini koja ga okružuje upoznaje zanimanja svojih roditelja, sposobnosti vršnjaka, vrijednosti aktivnosti ljudi te tako i samo želi pokušati nešto od toga napraviti. Na djetetovu aktivnost često utječu vanjski čimbenici: ako je upaljen televizor, dijete počne gledati emisiju iako to prvotno nije htjelo, kada se pored ceste nalazi lopta, želi je uzeti kako bi se igralo s njom, kada u izlogu dućana dijete ugleda igračku, poželi da mu ju roditelji kupe... (Herceg i sur. 2010).

Dobra motivacija kasnije omogućuje lak dogovor s djetetom oko likovnog materijala koji će koristiti. Opća odgojno-obrazovna očekivanja sa smjericama nikako ne bi smjela nuditi djeci gotova rješenja, već ih trebaju potaknuti na autentičan i originalan likovni izraz (Herceg i sur. 2010).

U početku je likovni izraz djece potaknut nagonom za samu aktivnost u kojoj ona upoznaju svijet oko sebe te sama sebe. Kod djece je važno razviti želju za likovnim izražavanjem, a za uspješnost likovne aktivnosti potrebno je dobro osmisliti način motivacije, odnosno odlučiti koji motiv uzeti i u kojem pravcu voditi aktivnost. Važno je da dijete aktivnost ne doživljava kao naredbu jer će tako aktivnost doživljavati neprirodnom, krutom i nelagodnom. U takvoj aktivnosti dijete nikako ne može ostvariti svoj maksimalan potencijal te zadovoljiti svoje unutarnje potrebe (Herceg i sur. 2010).

Motivacija kao psihološki proces objašnjava i neka ponašanja kod djece, a osim toga uz pomoć motivacije moguće je postići i željeno usmjeravanje predškolske djece (Herceg i sur. 2010).

Mentalni sklop koji utječe na kreativnost u suvremenom se gledištu dijeli na razvojni i statični. Taj koncept objašnjava da je za motivaciju i postignuće najvažnije kako mi sami percipiramo vlastite sposobnosti. Na misaoni razvitak djelovat će mišljenje osobe kako na razvoj svojih talenata može utjecati ako naporno radi i ima dobre strategije zbog čega će više vremena ulagati u usavršavanje, a manje će se brinuti o tome djeluju li drugima pametno. Iako se kreativnost najčešće povezuje s likovnim aktivnostima, ona je itekako prisutna i u ostalim područjima: matematici, čitanju, usmenom izražavanju te upoznavanju okoliša, ističu autori (Đuranović i sur. 2020).

2.1. Motivi i poticaji dječjem likovnom stvaralaštvu

Motiv je definiran kao nešto što dijete prikaže crtajući, gradeći, slikajući ili modelirajući te služi za poticanje likovnog izraza i obilježava likovno djelo (Alijev, Brajčić i Kušćević 2009). O odabiru motiva u likovnoj aktivnosti najviše ovisi tehnika i materijal koji će se koristiti, a motiv treba biti prikladan interesu djece te njihovoj dobi (Bodulić 1982). Vrlič (2001) ističe kako motiv mora biti poticaj za razvoj likovnih sposobnosti djece, baratanje likovnim tehnikama te obogaćivanje likovnog izraza. U likovnosti tehnika i motiv međusobno su povezani jer tehnika koja će se koristiti utječe na motiv i obrnuto. Herceg i sur. (2010) navode da u likovnim aktivnostima motiv može biti:

„... portret (prikaz određenog ljudskog lika), autoportret (prikaz samog umjetnika), grupni portret (prikaz više konkretnih likova), polufigura, figura, akt (nago ljudsko tijelo), figuralna kompozicija (prikaz nekog događaja s više ljudskih figura), žanr-scena (prikaz događaja iz svakodnevnog života), povijesni motiv, animalistički motiv (prikaz životinja), interijer (prikaz zatvorenog prostora s figurama ili bez njih), mrtva priroda koja može dalje biti definirana objektima koji se prikazuju (cvijeće, predmeti na kuhinjskom stolu i sl.), krajobraz ili predio koji također mogu biti diferencirani prema odabranom motivu: marina (motiv mora), gradski predio (prikaz nekog dijela grada), veduta (panoramski prikaz većeg dijela naselja).“ (Herceg i sur. 2010: 16).

Grgurić i Jakubin (1996) moguće motive za dječje likovno stvaralaštvo dijele na vizualne motive, nevizualne motive te likovne i kompozicijske elemente kao motiv i poticaj.

2.1.1. Vizualni motivi

U vizualne motive ubrajaju se motivi iz djetetove okoline koji su podijeljeni na prirodne i načinjene oblike, prostor, pojave u prirodi, ljude i životinje. Svaka od tih kategorija još se dodatno dijeli pa tako pod prirodne i načinjene oblike spadaju oblici-pretežito linije (grančica, češalj, korijen biljke), minijturni oblici (detalji na narodnim nošnjama, značke, mravi), manji oblici s detaljima (kaktus, školjka, češer), veći i složeniji oblici (drvo u proljeće, brod, kišobran) te nizovi (ogrlica, polica u trgovini, vijenac cvijeća). Motivi za kategoriju prostor podijeljeni su na unutarnji prostor (kuhinja, unutrašnjost autobusa, unutrašnjost škole) te vanjski prostor (trg, most, igralište). U kategoriji prirodnih pojava moguće je izabrati motive poput kiše, magle, poplave, vodenih površina, duge, procesa cvjetanja i tako dalje. Iduća grupa su ljudi koji se dijele na ljudsku figuru u pokretu (gimnastičar, klizač, biciklist), karakterizaciju ljudskog lika (moj prijatelj, moja obitelj, moj odraz u zrcalu), ljude-predmete-rad (ljudi koji nose kišobrane, vatrogasac, pekar), grupe i nizove ljudi (zbor, kolo, živi vlak), ljude-predmete-prostor (restoran, kino, kazalište), ljude i životinje (čovjek i pas, hranjenje ptica, konjanik) te ljude i biljke (zalijevanje cvijeća, sadnja, branje cvijeća). Posljednja kategorija koja pripada vizualnim motivima jesu životinje pa su tako potencijalni motivi za dječje stvaralaštvo: leptir, rak, pauk, mrav, ptica, riba i mnoge druge (Grgurić i Jakubin 1996).

2.1.2. Nevizualni motivi

Nevizualni poticaji otvaraju mogućnost pogleda u unutarnji svijet djeteta, potiču kreativnost te omogućavaju djetetu izražavanje vlastitih emocija. Zainteresiranost za likovni izraz emocionalnih stanja veže se uz pojam „emocionalne inteligencije, odnosno posebne skupine sposobnosti kojima djeca uče izraziti i vrednovati emocije, razumjeti njihove izraze i posljedice te ih regulirati“ (Balić Šimrak, Bilić i Kiseljak 2012: 3). Pod pretpostavkom da se na emocionalnu inteligenciju može utjecati upotrebljava se pojam emocionalno učenje koji objašnjava razvoj emocionalne kompetencije (Balić Šimrak i sur. 2012). Svakako bi se tijekom likovnih aktivnosti trebale poticati pozitivne emocije jer ukoliko prevladaju negativne emocije, dolazi do smanjenja dinamičnosti rada. Često se zna dogoditi da dođe do zapostavljanja dječjih emocija, no to se nikako ne smije dopustiti jer ako se zanemare emocije, djeca neće moći iskazati svoj puni potencijal putem likovnog izraza (Bodulić 1982). Djeca mlađe dobi u likovnom iskazivanju emocija upotrebljavaju

doslovne značajke (za prikazivanje osjećaja tuge nacrtaju suzu) za razliku od starije djece koja se izražavaju apstraktno, bogato i raznovrsno (kada žele izraziti pozitivnu emociju, linije su usmjerene prema gore dok negativnu emociju prikazuju linijama koje su usmjerene prema dolje). Važno je nakon djetetova likovnog izraza popričati s njim o osjećajima jer na taj način dijete naslikano povezuje s emocijama koje je proživljavalo u tom trenutku, a osvještavanje istog podloga je za razvoj emocionalne pismenosti. Kako bi se razvijalo rano emocionalno učenje, potrebno je uspostaviti emocionalnu samokontrolu i regulaciju, a to je moguće ako djeca uspiju prepoznati emocije, samopromatrati emocije, interpretirati značenje emocija, razviti svijest o iskazivanju emocija te uočiti njihov intezitet (Balić Šimrak i sur. 2012).

Likovno izražavanje može na dijete djelovati terapijski jer djeca crtežom, odnosno slikom prikazuju ono što ih muči, tišti ili veseli pa se time oslobađaju tih emocija i ublažavaju ili smanjuju emocionalnu nelagodu. U smanjivanju napetosti odlično pomaže i izražavanje oblikovanjem. Svaka aktivnost može se nadopuniti tako da se razgovara s djecom o osjećajima koji izazivaju neugodu i kako se s njima nositi, a posebno treba istaknuti kako neprihvatljivo ponašanje može izazvati neugodne emocije kod drugih (Balić Šimrak i sur. 2012).

Motivi se mogu podijeliti u kategorije: emocija (sreća, ljubav, bol), osjet (kiselo, glatko, toplo), glazba i drugi zvukovi (skladba, cvrkut ptica, šum vjetra) te ostali nevizualni poticaji, npr. čudesni cvijet, san, stvaranje svemira... (Grgurić i Jakubin 1996).

2.1.3. Likovni i kompozicijski elementi kao motivi i poticaji

Kao poticaj dječjem izražavanju mogu se upotrebljavati i likovno-kompozicijski elementi koje autori Grgurić i Jakubin dijele na:

- crta - obrisna, teksturna, strukturna, ritam crta, nizovi crta, polje crta, kontrast crta (tanke-debele, guste-rijetke, ravne-zakrivljene, kratke-duge)
- boja - ples boja, osnovne boje, izvedene boje, kontrast boja (toplo-hladno, svijetlo-tamno, komplementarne boje, kontrast kvalitete i kvantitete, boje prema boji), optičko miješanje boja, mehaničko miješanje boja, tonovi boja, akromatske boje, harmonija boja, ravnoteža boja

- ploha - kompozicija geometrijskih likova, kompozicija slobodnih likova, likovi i njihove sjene, kontrast velikih i malih ploha, nizovi ploha, polje ploha, kadriranje ploha, ritam ploha u preplitanju
- površina - kontrast površina (glatko-hrapavo, tvrdo-meko, svijetlo-tamno), kontrast površina različitog podrijetla (površina kore drveta, površina krzna, površina kamena, površina svile), ritam plastičnih tekstura
- volumen i prostor - kompozicija geometrijskih oblika, kompozicija slobodnih oblika, kontrast volumena (obli-uglati, puni-šuplji, jednostavni-složeni, otvoreni-zatvoreni), ritam i dominacija oblika, monolitna masa, prošupljena masa, plošno stanjena masa, linijski stanjena masa, kontrast prostor-masa, izbočeno-udubljeno - reljef, ploha i volumen u prostoru - mobil, izvanjski prostor, unutarnji prostor, prožimanje unutarnjeg i izvanjskog prostora, jednostavni i složeni prostor (Grgurić i Jakubin 1996: 199)

2.2. Njegovanje i razvijanje likovnosti kod predškolskog djeteta

Dijete se likovno izražava bez puno poticaja od strane odrasle osobe, no kako bi to bilo moguće, potrebno je djetetu pružiti priliku za likovni izraz i istraživanje materijala. Djetetu je na nenametljiv način potrebno otkriti sve mogućnosti likovnog izražavanja poštujući pritom djetetov senzibilitet i specifičnost. Prilikom poticanja likovnosti trebamo uvažavati i prihvaćati dječji autentični likovni izraz, omogućiti djetetu pristup, korištenje te isprobavanje raznog likovnog materijala i tehnika, osigurati vrijeme i prostor za likovnu aktivnost, omogućiti djetetu usvajanje posebnih likovnih vještina te osigurati da dijete upozna likovnu umjetnost pomoću slikovnica ili posjećujući galerije i muzeje. Odrasla osoba mora uvijek biti uključena u proces likovnog stvaralaštva tako da svakom dječjem uratku prida važnost (Balić Šimrak 2010).

Slično razmišlja i Novaković (2015) koja kaže da odgojitelj njeguje dječju likovnost tako što koristi odgovarajuću motivaciju i aktivno uključuje djecu u aktivnosti. Poticaji koje odgojitelj nudi djeci trebali bi biti problemski te sukladni interesu djece i njihovom psihofizičkom razvoju. Tijekom aktivnosti odgojitelj aktivno sluša i gleda djecu te tijekom u kojem ide aktivnost i na temelju svojih zapažanja planira novu aktivnost. Odgojitelj nikako ne bi trebao intervenirati govoreći djeci kako se nešto radi, već treba izazvati djecu da istražuju privlačeći pozornost i interes djece.

2.3. Likovne aktivnosti u radu s djecom

Autori Mendeš i Županić Benić (2021) ističu kako je u provođenju likovnih aktivnosti u vrtiću došlo do pozitivnog pomaka u odnosu na prijašnji tradicionalni pristup kojem je cilj bio samo svladavanje motoričkih vještina tako da djeca precrtavaju i oponašaju likovni izraz odgojitelja. Danas se u suvremenom pristupu naglašavaju važnost procesa stvaranja te igra i sloboda spontanog likovnog izražavanja i stvaranja.

Likovne aktivnosti u ustanovama ranog i predškolskog odgoja dijele se na aktivnosti koje je iniciralo dijete te je samostalno odabralo sredstvo likovnog izraza koje mu je najbliže i aktivnosti potaknute i isplanirane od strane odgojitelja s određenim ciljem, a povezano je s planom i programom rada. Aktivnost koju je iniciralo dijete nudi puno saznanja o samom djetetu dok u aktivnosti iniciranoj od strane odgojitelja dijete može izraziti svoju osobnost, ali i upoznati neku novu likovnu tehniku. Kako bi aktivnost bila uspješna, treba ju dobro razraditi, ali isto tako treba biti otvoren i spreman za promjene u njenom tijeku ako se ukaže potreba. Stvaralačka atmosfera djeluje oslobađajuće na stvaralaštvo djece. Od odgojitelja kao voditelja tog procesa očekuje se upućenost u sadržaj koji prenosi djeci. Kako bi aktivnost bila uspješna, treba biti maksimalno prilagođena djetetovim potrebama što se očituje u odgovarajućem izboru likovne tehnike, materijala i motiva (Balić Šimrak 2010).

Postoje brojne igre za opuštanje i relaksaciju kojima se potiče likovni izraz djece, a one se kategoriziraju u igre „Crtamo neobično“. Te igre razvijaju senzomotoriku, a primarna je funkcija slobodno izražavanje sredstvima po izboru djeteta. Primjeri tih igara su crtanje lijevom rukom, crtanje desnom rukom, crtanje lijevom i desnom rukom u isto vrijeme, crtanje desnom nogom, crtanje lijevom nogom, crtanje lijevom i desnom nogom u isto vrijeme, crtanje zavezanih očiju, crtanje s više kistova, crtanje držeći se ruku pod ruku, crtanje stojeći samo na jednoj nozi, crtanje stopalima te crtanje zagrljeni (Krsmanović 1990).

3. Utjecaj motivacije na dječji likovni izraz

Na djecu motivirajuće djeluje ako svakom djetetu pružimo mogućnost da kaže ono što misli ili prokomentira ono što želi. To se najlakše može ostvariti tako da odgojitelj i djeca sjednu u krug pa tijekom vođenog razgovora odgojitelj da mogućnost svakom djetetu da iskaže svoje stajalište. Tako djeca već na početku znaju da će u nekom trenutku moći reći svoje mišljenje pa su samim time usmjerena na slušanje druge djece, stoga lakše čekaju. Ovaj postupak jača djetetovo samopouzdanje jer pruža mogućnost verbalnog izražavanja pa se dijete osjeća uvaženo od strane odgojitelja i zadovoljno je samim sobom. Zadovoljstvo je kasnije iznimno vidljivo u likovnim radovima djece jer su djeca uvidjela da odgojitelj poštuje njihovu osobnost i ne pokušava ju promijeniti, stoga djeca više nemaju potrebu kopirati uratke ostale djece i sigurna su u svoje likovne sposobnosti. Omogućavajući djetetu sve navedeno, dobivamo priliku zaći u djetetov svijet te ga bolje upoznati i učiti od njega. Usmjeravanjem na prihvaćanje osobnosti i stvaranjem samopouzdanja dobivamo širok i raznovrstan spektar originalnih dječjih radova koji su odraz istinske stvaralačke atmosfere skupine (Balić Šimrak 2010).

Djeca će postići svoj stvaralački maksimum kada im je dana sloboda da se izraze na način na koji oni mogu i žele jer će tada stvarati u punom smislu te riječi. Potrebno je konkretizirati sadržaj i otkrića koja su djeca percipirala kako bi sazreli, razvili se na nekoj novoj razini te dugoročno ostali u pamćenju djece. To se ostvaruje likovnim izražavanjem i stvaranjem, to jest crtanjem, slikanjem i oblikovanjem u glini. Likovno stvaralaštvo iznimno utječe na sposobnost djece da opažaju, predočavaju i shvaćaju što posljedično dovodi do snažnijeg i bogatijeg stvaranja. Na taj način razvija se i raste dječja svijest i njihove sposobnosti (Belamarić 1986).

3.1. Stvaralačka percepcija

Stvaralačka interpretacija nastaje kada djeca neku vanjsku ili unutrašnju pojavu svijeta sagledavaju neposrednim kontaktom i poistovjećivanjem s istim. Očuvanost istog osigurava osnovne uvjete za dječje stvaralaštvo. Smisao i značenje nekog oblika ili pojave dijete istražuje kada s velikom pažnjom gleda te je zaokupljeno istim. Stoga se stvaralačka percepcija definira kao

usmjerena pažnja djeteta koja nadmašuje normalnu percepciju osobe. Stvaralačka percepcija uvjet je za likovno izražavanje djece (Belamarić 1986).

Ukoliko je unutarnji poriv, odnosno dječja radoznalost i zanimanje djece za likovno izražavanje potisnuto, jedini pravi način za ispravljanje istog jest ponovno aktiviranje radoznalosti i interesa za postojeće i ono što se odvija u okolini djeteta (Belamarić 1986).

4. Zaključak

U dječjoj dobi ključno je poticati kreativnost kako bi djetetov razvoj bio cjelovit. Ukoliko se djetetova kreativnost ne potiče, ona lako može nestati pa odgojitelj mora naći dobar način kojim će potaknuti dijete na kreativno izražavanje. Odgovarajuća i nenametnuta motivacija ono je što vodi do toga, a način na koji ćemo motivirati djecu ovisi samo o nama i tome koliko osluškujemo potrebe i interese djece. Djeca imaju urođenu potrebu za likovnim izražavanjem, ona žele iskazati svoje misli, osjećaje i potrebe stoga im to moramo i omogućiti. Jedino uz naše spontano i osmišljeno vođenje djeca će se osjećati dovoljno slobodno da razviju ideje i vizije koje imaju. Dječja kreativnost najviše dolazi do izražaja u igri u kojoj se posebice razvija divergentno mišljenje što je jedna od najvažnijih odrednica kreativnosti. Ako je prostorno-materijalno okruženje oblikovano tako da se dijete u njemu osjeća ugodno, ono će u bilo kojem trenutku biti spremno za likovni izraz iskorištavajući pritom svoj puni potencijal. Kako bi se dječja mašta dodatno aktivirala, važno je da djeca provode dosta vremena na otvorenom jer upravo igra s nestrukturiranim (prirodnim) materijalima potiče isto. Umjetničke aktivnosti iznimno doprinose razvoju kreativnosti jer je ona prisutna u svakoj umjetničkoj aktivnosti, stoga je razvoj kreativnosti neizostavan. Odgojitelj ima ključnu ulogu u motivaciji djece i pokretanju stvaralačke energije. Iznimno je važno da odgojitelj osvijesti kako je kod dječje likovnosti naglasak na procesu, to jest likovnom izražavanju, a ne na konačnom produktu tog likovnog izražavanja jer je upravo proces taj koji potiče razvoj djeteta. Konačan cilj jest integracija kreativnosti i u druga područja, a to je moguće jedino ako odgojitelj spozna da kreativnost ne mora nužno biti vezana uz umjetničke aktivnosti. Prilikom odabira motiva za likovne aktivnosti odgojitelj mora uzeti u obzir da motiv treba biti u skladu s dječjim interesima i dobi. Tijekom likovnog izraza važno je obratiti pozornost na djetetove emocije jer one u velikoj mjeri utječu na dinamiku i potencijal djeteta. Djeci često za aktivnost nije potrebna motivacija, no bez obzira na to važno je da odgojitelj ponudi djeci sve mogućnosti likovnog izraza. Nije previše važno je li aktivnost potaknuta od strane odgojitelja ili od strane djeteta dokle god je odgojitelju primarno to da dijete uživa i samostalno istražuje likovni materijal i tehniku. Motivacija iznimno pozitivno utječe na dječji likovni izraz dajući djetetu dodatno samopouzdanje i sigurnost u vlastite likovne mogućnosti.

5. Literatura

1. Alijev, B.; Brajčić, M.; Kuščević, D. 2009. Mediteranski motivi u nastavi likovne kulture. *Školski vjesnik* 58/1. 49-61.
2. Balić Šimrak, A. 2010. Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj* 16-17/62-63. 2-8.
3. Balić Šimrak, A.; Bilić, V.; Kiseljak, V. 2012. Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. *Dijete, vrtić, obitelj* 18/68. 2-5.
4. Belamarić, D. 1986. *Dijete i oblik: likovni jezik predškolske djece*. Školska knjiga. Zagreb.
5. Bodulić, V. 1982. *Umjetnički i dječji crtež*. Školska knjiga. Zagreb.
6. Čudina-Obradović, M. i dr. 1997. *Dosadno mi je što da radim*. Školska knjiga. Zagreb.
7. Došen Dobud, A. 2016. *Dijete-istraživač i stvaralac*. Alineja. Zagreb.
8. Đuranović, M.; Klasnić, I.; Matešić, I. 2020. Poticanje dječje kreativnosti u predškolskim ustanovama. *Školski vjesnik* 69/1. 111-132.
9. Gospodnetić, H. 2015. *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. Mali professor d.o.o. Zagreb.
10. Grgurić, N.; Jakubin, M. 1996. *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Educa. Zagreb.
11. Herceg, L.; Rončević, A.; Karlavaris, B. 2010. *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Alfa d.d. Zagreb.
12. Krsmanović, M. 1990. *Igre i aktivnosti dece*. Nova prosveta. Beograd.
13. Roca, J. 1981. *Likovni odgoj u osnovnoj školi: priručnik za nastavnike likovnog odgoja i razredne nastave*. Školska knjiga. Zagreb.
14. Mendeš, B.; Županić Benić, M. 2021. Od tradicionalnoga prema suvremenom metodičkom pristupu likovnim aktivnostima u dječjem vrtiću: hrvatska iskustva. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje* 23/2. 477-510.
15. Miljak, A. 1996. *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja*. Persona. Velika Gorica.
16. Novaković, S. 2015. Preschool teacher's role in the art activities of early and preschool age children. *Croatian Journal of Education* 17/1. 153-163.
17. Peteh, M. 2008. *Matematika i igra za predškolce*. Alineja. Zagreb.

18. Slunjski, E. 2014. *Kako djetetu pomoći da...(p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti*. Element. Zagreb.
19. Šarančić, S. 2014. Dobrobiti likovnog stvaralaštva. *Napredak* 154/1-2. 91-104.
20. Vrlič, T. 2001. *Likovno-ustvarjalni razvoj otrok v predškolskem obdobju*. Debora. Ljubljana.

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)